

E. i. 447.
T 9

Učivo

k názornému vyučování

v prvních ročnících školy obecné.

Za tekst k Hölzlovým obrazům

sestavil

A. Machač,

c. k. profesor a okresní školdozorce

Třetí, doplněné vydání.

KNIHOVNA
MHO ÚSTAVU
RALOVÉ

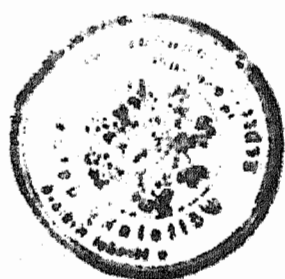
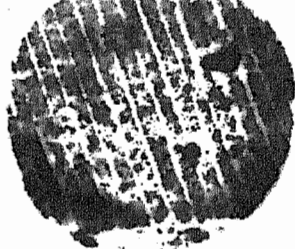
»Zima.« (Město.)

ve Vidni.

HÖLZEL

1890.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
VEDACÍCH PRÁKTY
KRAJOVÉ

S. P. U 4283/4

Exemplář č. 75671

Obsah.

I. Rozprava úvodní.

	Strana
1. Jmenovati předměty a věci, jež na obraze vidíme	1
2. Přirovnávati zimu k jeseni	2

II. Rozprava obecná.

1. Rozmluva o zjevech zimních	2
2. Souhrnné opakování o zjevech zimních	3
3. Vypravování o zimě	3
4. Říkadla o zimě	4

III. Rozpravy o jednotlivých předmětech.

Ptáci v zimě	5
Vrabec	7
Havran	9
Zajíc	9
Stromy v zimě	12
Jedle	12
Dřevaři	13
Květiny v zimě	14
Radosti v zimě	15
Svátky vánoční	18

Snh a led	22
Šaty	24
Cesty. Cestování. Pošta	25
Město	27
Co viděti ve městě velikém	28
Škola	29
Kupec	31
Továrna	34
Vojáci	35
Kovář	37
Řemeslníci	39
Dům	44
Světnice	47
Rodina	48
Nový rok	51
Čtvero časův ročních	53
IV. Dodatek	56

Zima.

I. Rozprava úvodní.

1. Jmenovati předměty a zjevy, jež na obraze vidíme.

Učitel vyvěsiv obraz na školní tabuli oznámí: Přinesl jsem vám nový obraz. Nyní budeme se o tom učit, co na tom obraze vidíte.

Co vidíme v levo? (V levo vidíme stromy.) Co viděti na stromech? (Na stromech viděti snih.) Kdo se schovává pod stromem? (Pod stromem schovávají se zajíci.) Co je tudy složeno? (Tudy je složeno dříví.) Co zde stojí? (Zde stojí dům.) Co leží na střeše? (Na střeše leží snih.) Co dělá ženská před domem? (Ženská zametá před domem snih.) Co dělá tento mužský? (Tento mužský kove koně.) Kdo je to? (To jest kovář.) atd.

Podobnými otázkami buď v rozmluvě pokračováno, by dítky odpovídaly větami následujícími:

Na obraze vidíme stromy. Na stromech viděti snih. Pod stromem schovávají se zajíci. Tu jest složeno dříví. Zde stojí dům. Na střeše leží snih. Ženská zametá snih před domem. Kovář kove koně. Koně táhnou saně. To jsou poštovní saně. Na kozlíku sedí vozka. Na saních jedou cestující. Saně přijely po cestě. Cesta vede do města. V zadu jest město. Ve městě jest mnoho domů. Před městem jest rybník. Jest zamrzlý.

Lidé se na ledě klouzají. Nádeníci sekají led. Skládají jej na vůz. Povezou jej do města. Děti se také klouzají. Jiné děti postavily si panáka ze sněhu. Chlapec válí sněhovou kouli. Děti položily školní věci na zem. Jen dvě jdou pěkně ze školy domů. Nehrají si po cestě. Jiné dvě děti vozí se na sáňkách. Po sněhu chodí havran.

Za městem zdvíhá se hora. Na hoře leží mnoho sněhu. Nebe jest šedé. Je zamračeno. Neviděti slunce. Vysoko ve vzduchu letí hejno havranů.

Který roční čas byl, když jste nastoupili do školy? (Když jsme nastoupili do školy, byl podzim.) Trvá-li podzim ještě? (Podzim již netrvá.) Co nám nastalo? (Nastala nám zima.) Kdy bývá sníh? (Sníh bývá v zimě.) Tak bývá ještě všelico v zimě, co jest na tom obraze vymalováno. To jest obraz zimní. Jaký obraz je to?

2. Přirovnávati zimu k jeseň.

Který čas jest na obraze vymalován? (Na obraze jest vymalována zima.) Po čem poznati, že jest zima? (Padá sníh, voda zamrzá, děti se klouzají a pod.) Jak bývá v zimě? (V zimě bývá studeno.) Jak bývalo na podzim? Co dělávaly děti? Co bývalo na stromech? Kam se listí podělo? Jaké jsou stromy v zimě? Býval-li na rybníku led? Kde poletovali ptáci?

Podobnými otázkami buďte ještě jiné rozdily mezi jeseň a zimou vytknuty.

O kterém čase budeme se nyní učivati? Proč asi?

II. Rozprava obecná.

1. Rozmluva o zjevích zimních.

Který roční čas již přestal? Který čas nastal nyní? O zimě budete mi něco povídati.

Jak bývá v zimě? (V zimě bývá studeno.) Nikdy není tak studeno jako v zimě. Zima jest nejstudenější roční čas. Opakuj, N.! Opakujte všichni! Bývá-li časně ráno světlo? (Ráno nebývá světlo.) Jak bývá ráno? (Ráno bývá tma.) Proč? (Protože slunce nesvítí.) Tak jest; slunce pozdě vychází. Opakuj, N.! Opakujte všichni! Bývá-li dlouho na večer světlo? (Nebývá.) Jak bývá brzy na večer? (Brzy na večer bývá tma.) Proč? (Protože slunce již nesvítí.) Pamatujte si: Slunce brzy zapadá. Trvá-li den v zimě dlouho? atd.

Podobně buď v rozmluvě pokračováno; výsledkem jsou následující věty:

Podziměk přestal. Zima nastala. Zima jest nejstudenější roční čas. Slunce pozdě vychází a brzy zapadá. Den jest krátký, noc je dlouhá. Slunce nehřeje. Proto je studeno. Na vodách jest led. Sníh padá. Stromy jsou holé. Zvířata na poli a v lese nemají co jísti. Přicházejí ke příbytkům lidským. Lidé bývají doma. V zimě se klouzáme; vozíme se na saních, děláme si panáky sněhové. V zimě jsou svátky vánoční. V zimě všechno odpočívá.

2. Souhrnné opakování o zjevech zimních.

Všechno, co se děje v zimě, budete mi ještě jednou zkrátka opakovati.

Co přestalo? (Podziměk přestal.) Co nastalo? (Zima nastala.) Jaký roční čas jest zima? (Zima jest nejstudenější roční čas.) atd.

Takovými otázkami buďte všechny výše položené věty souhrnem opakovány.

3. Vypravování o zimě.

Zima královna.

Daleko, daleko od nás panuje královna Zima. Na vysoké hoře má zahradu převelikou. Rostou tam samy jehličnaté stromky, a všechna kvítka v ní jsou bílá jako ze stříbra. Ale stříbro to není, jen zmrzlý sníh. Prostřed zahrady stojí krásný zámek a svítí se jako sklo. Ale

není ze skla, jest ze samého ledu. V něm přebývá královna. Bývá pořád bleďá, chodí v šatě bílém, na hlavě nosí korunku ledovou. Taková jest královna Zima.

Pokud nás ohřívá teplé slunečko, Zima mrzutě hledí s hradu svého na listí a květy a praví: »Jen počkejte, vám všem já učiním konec!« Když však léto přestává, Zima vesele se chystá na cestu. Odívá se dlouhým, bílým pláštěm, sedne na koně bělouše a tryskem uhání k nám. Tu se zdvíhá studený vítr a fičí a píská. To Zima ráda slyší. Plášť její zakrývá nebe šedými mraky, a s mraků padá sníh. Když sníh mrzne a hodně skřípe, Zima tím rychleji pádí. Ani vody nezastaví rychlého běhu jejího. Sama si staví přes ně mosty z ledu tvrdého. Běda kvítku, běda zelenému listečku, jež by kde našla! Bez milosti jej urve a zasype sněhem. Vidí-li pocestného, štípe a pálí jej mrazem do rukou a nohou i v obličej, až jej zažene do teplé světnice. Ptáci před ní z daleka utíkají, přiletují na dvůr neb se schovávají do stodol. Jediný havran nebojí se jí, a pokřikuje i krákorá kolem divoké jezdčyně.

Avšak děti bědují a naříkají, že je studeno, že si nemohou venku hrát. Zima to slyší a praví jim: »A proč byste nemohly ven? Jen pojďte, vozte se na saních a klouzejte se po ledě, stavějte si panáky ze sněhu! A jest-li Vám teskno po květinách? Hle, podívejte se na louku, která jest poseta květem nejkrásnějším! A nelesknou-li se Vaše zahrady jako stříbrné háje? Ba také doma naleznete květiny: na oknech Vám je namalují!«

Tak se chce Zima dětem zavděčiti. Děti ven vybíhají, projíždějí se trochu, ale za nedlouho vracejí se a sednou ke kamnům.

Tak čekají, až královna Zima zas odjede od nás a se navrátí do svého ledového zámku.

A. M.

4. Říkadla o zimě.

Zima.

Sníh se již chumelí,
hledte, dítky milé!
Vše za krátko bude
jako z cukru bílé.

Přišla zima v bílém
ve kožíšku zticha,
s lučin vzala květy —
na sklo nám je vdýchá.

Bož. Studničková.

Hádanka.

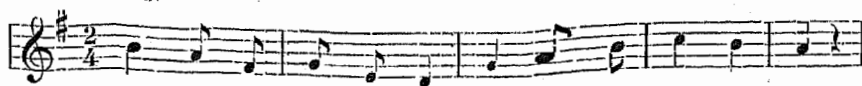
Přišel k nám host,
spravil nám most
bez sekery, bez dláta,
a je přece pevný dost.

(Mráz.) Bartoš.

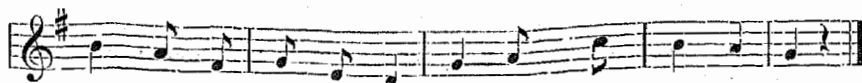
První snůh.

Vesele.

M.

1. Pojď - te se po - dí - vat na dvůr, mé dě - tin - ky,

v ne - bi se roz - tr - hly an - dě - lům pe - řin - ky.

2. O jak se chumelí
peří teď přemnoho!
Vesele, dětičky,
vesele do toho!

3. Sáňky, ach sáňky ven,
s kopců pak v údolí!
Spadne-li někdo z nás,
nic ho nezabolí.

4. Panáky stavějme,
veliké sněhule;
a koho nezebe,
ať si válí kule.

Podle Fr. M. Vrány.

III. Rozpravy o jednotlivých předmětech.

Ptáci v zimě.

Mnoho ptákův odletělo od nás na podzim. Jen někteří zůstali u nás. To jest vrabec, havran, straka, kos. Narostlo jim husté, teplé peří. Ale přece bývá jim někdy zima. Když jest velký mráz, někteří ptáci zmrznou. Ani potravu nemají, protože jest všude samý sníh. Proto přiletují na dvůr nebo k oknu a prosí o zrnečko. Hodné děti sypou ptákům zrnka.

Co ptáci v zimě povídají.

Strnad i vrabec hlásí se v zimě k sedlákovu lichotíce mu:

Dobry strýc!
Dobry strýc!

Také se mu nabízejí:

Pust' mě, strýče, do stodoly,
budu ti pást' v létě voly!

Trpěлка či chocholouš přiletujíc na zimu do osady napomíná hospodyně:

Kupte dříví,
kupte dříví!

Kos, když se zima blíží, sedě na pni spravuje si obuv a volá na sedláka:

Strýče, strýče, pojd' sem, pojd' sem!
Látám krpce na pni,
nemám kouska dratvy,
ukruť!

Drozdovi, který se na zimu od nás stěhuje, kos vytýká:

Kde letuji,
tam zimuji,
a ty's světák, světák!

Drozd se ostatně rád posmívá; vida někoho s trakačem jeti do lesa na rožďi provolává:

Hle, zimomřivý
jede na dříví,
nemá vozíka,
ani koníka.

Bartoš.

Veselé léto — smutná zima.

V tom líbezném hájku
bývali jsme veselí;
ptáčkové nám zpívali
po kolik neděl.
Který zpíval lépe
v tom překrásném létě?
Hrdlička, jiříčka,
pěnkava, zezulka,
tu jsou hody měli;
stehlík i slaviček
bývali veselí,
drozdík spolu s kosem
oba si hvízdali.

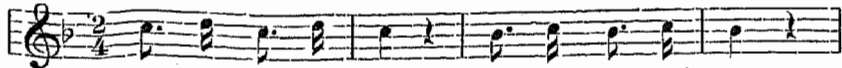
A všichni jasně
zpívali krásně
v tom hájku zeleném,
v tom létě mileném.
Ale již odletěli
ptáčkové od nás,
nemohli zde zůstat
pro studený čas.
S kým chvíle krátiti,
ptáčků nemajíce?
S kým se veseliti,
jich nevidajíce?

Výbor z liter. I.

Ptáčkova píseň.

Mirně.

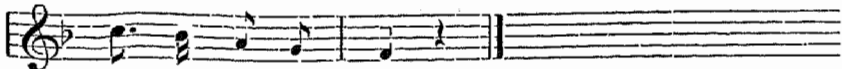
Macháček.

1. Aj, ty ptá - čku náš, ja - kou ra - dost máš,

když ve - se - le lí - táš a ja - rok nám ví - táš,

ja - kou ra - dost máš!

2. Aj, ty ptáčku náš,
jakou radost máš,
nad polem když zpíváš,
zrnečka si sbíráš,
jakou radost máš!

3. Aj, ty ptáčku náš,
jakou žalost máš,
když je pole pusto,
sníh se sype husto,
jakou žalost máš!

Podle Fr. Douchy.

Vrabc.

Vrabc jest pták. Má hlavu, krk, trup, dvě křídla, dvě nohy, ocas. Po těle má šedé peří. Na hlavě má tlustý zobák.

V zimě vrabc přilétá na dvůr. Tu zobe spolu s domácími ptáky. V létě bývá na poli. Hledá si brouky, červy, zrnka. Mlsá třešně a hrozny. Poletuje se stromu na strom. Ustavičně pokřikuje.

Píseň o vrabcích.

Co si to švihlají
na stromě vrabcí?
Že prý si řezají
proutečky chlupci.
Že se už jaro
přistěhovalo,
aby nás mile zas
potěšovalo.

Co si to švihlají
na stromě vrabcí?
Že se už chystají
na třešně chlupci.
Veselé hlasy:
To budou časy!
Pokličko hnedličko
dá také klasy.

Co si to švihlají
na stromě vrabci?
Že pry' si dělají
sáňky už chlapeci.
Bude zas pouze
sníh a led dlouze;
ptáčatům vrabčatům
nastane nouze.

Co si to švihlají
ubozí vrabci?
Málo že sypají
zrneček chlapeci.
Rychle sem spějte,
útrpnost mějte,
zpěváčkům žebráčkům
potravu přejte.

Jos Sokol.

Počítej!

Za půl roku
kolik udělá vrabec kroků?

(Ani jednoho; samy skoky.)

Na stromě sedělo kopa ptáků; myslivec jednoho zastřelil: kolik
jich tam zůstalo?

(Ani jeden; uletěli.)

Erben.

Povídky o vrabcích.

Vrabci na všechno mají bedlivý pozor. Proto také stará pěnka
hledajíc syna tuláka, vrabců se vyptává: »Neviděli-li jste našeho Ma-
těje?« A vrabci jí odpovídají: »Včil tu byl, včil, včil, včil!«

Vrabci, když letí krahujec, svolávají se do křoví: »Sem, Šimku!
Sem, Šimku!« Ale když odletěl, pustí se do křiku, volajíce jeden přes
druhého: »Čim, čim, čim, čim, kde je, kde je?«

Chťejíce společně na konopné semeno, umlouvají se: »Filip!«
»Co?« »Vím.« »Co?« »Konopí.« »Kde?« »Za humny.« »Pojďme
naň!« —

Půjčil-li který něco jinému, štípe a upomíná ho: »Plat, plat!«
Ale dlužník odpovídá: »Čim, čim, čim?«

Bartoš.

Jak vrabec ošidil nedobrého chlapce.

Nedobří chlapec lezl na strom, kde ptáci měli hnízdo; chtěl jim
vybrati mladé. Vrabec vida hochu, pobízel ho: »Výš, výš!« A chlapec
lezl pořád výš. Ale najednou ulomila se s ním větev, a chlapec spadl.
Teď se mu vrabčík posmíval: »Cítíš? cítíš?«

Bartoš.

Havran.

Havran jest velký pták. Zobák má tlustý a dlouhý. Křídla jeho jsou velká, nohy silné. Havran má peří černé a šedé.

V létě zůstává v lese neb na poli. V zimě přilétá do vesnice. Také poletuje po cestách. Tak si hledá potravu.

Havran a straka.

Přišla jednou straka ke svému kmotříčku havranovi na besedu. Začala mu cosi vypravovati a pořáde štěbetala. Havran mlčky poslouchal. Konečně tázala se straka: »Ale kmocháčku, vy nie neodpovídáte; snad mi nevěříte, co vám povídám?« »Milá kmotřenko,« odpovéděl havran, »kdo mnoho mluví, také něco přilže.«

Podle Jarého věku.

Zajíc.

Zajíc jest lesní zvíře. Také v poli bývá.

Zajíc jest větší než kočka. Má hlavu, krk, trup, čtyři nohy, ocas. To jest jeho tělo. Na těle roste mu srst. Hlava zaječí jest kulatá. Viděti na ní dvě velké oči, dvě dlouhé uši, dvě nozdry, hubu, vousy. V hubě má zajíc jazyk a zuby. Trup jeho jest podlouhlý. Přední nohy jsou krátké, zadní nohy jsou delší. Ocásek jest malý.

Ve dne zajíc spává. V noci se pase. Žere mladé osení, jetel, travu. V zimě ohlodává stromky. Tím škodí. Jest velmi bojácný. Hned se dává ná útěk. Umí rychle běžeti.

Ná podzim a v zimě myslivec zajíce střílí. Zaječí maso jest chutné. Ze chlupů dělají klobouky, z kůže rukavice. Zajíc jest užitečný.

Zajíc a liška.

Běžel zajíc kolem plotu,
roztrh sobě novou botu;
liška mu ji zašívala,
veverka se posmívala.
»Což ty se máš posmívati?
Však já umím zašívati!«

Erben.

Liška.

Běží liška k Táboru,
nese pytel zázvoru.

»Běž, zajíčku, běž za ní,
pober jí to koření!«
Ježek za ní pospíchá,
že jí pytel rozpíchá.

Erben.

Hádky.

Jak hluboko do lesa běhává zajíc?

(Do polovice; potom zas běží z lesa.)

Na kterou stranu lehne zajíc, když ho myslivec zastřelí?

(Na chlupatou.)

Kdy zajíce bolívají zuby?

(Když ho pes popadne.)

Jakého psa se zajíc více bojí: bílého nebo černého?

(Bílého; neboť myslí, že se na něj svlekl.)

Erben.

Zajíc a liška.

Zajíc a liška vydali se pospolu na cesty. Bylo zima; nikde ani chrástečka zeleného ani živé duše. »Brr, to je zima,« povídá liška, »a k tomu hladý jedva nohama pletu.« »Ba věru,« odpověděl zajíc; »sám sebe bych málem hryzl, co se mi chce jísti.«

Za té řeči klusali dále. Tu spatřili zdaleka děvče; neslo na ruce koš, a z něho voněly čerstvé rohlíky. »Víš co?« honem povídá liška, »polož se na cestu a dálej se mrtvým; děvče postaví koš a bude tě zdvíhati. Zatím já košik popadnu a utečeme oba.«

Zajíc poslechl a položil se na cestu jako mrtvý, a liška schovala se za hromádku sněhu. Děvče přišlo, uvidělo zajíce, postavilo koš a chtělo zajíce zdvihnouti. V tom liška přiskočila, popadla koš, a tam ta i se zajícem.

Ale milá liška nepouštěla koše a neměla chuti dělití se s kamarádem o rohlíky.

To zajíce mrzelo. Když přišli k rybníku, zajíc řekl: »Jak pak, abychom si nachytali ryb? Ryby a rohlíky, to bude hostina jako pro pány. Běž a strč ocas trochu do vody; ryby beztoho nyní nemají co jísti, chytanou se naň. Ale pospěš, než rybník zamrzne!«

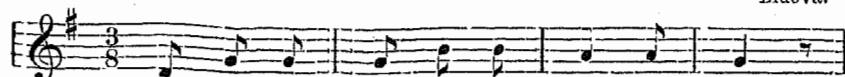
»To je pravda,« myslila si liška, běžela honem k rybníku a strčila ocas do vody. Ale za chvílku ocas jí přimrzl tak, že se nemohla odtrhnouti. Teď zajíc pěkně vytahoval z koše rohlík po rohlíku, pojídal si a volal na lišku: »Jen čekej, až led roztaje, čekej až do jara, však led roztaje!«

Podle J. Grimma.

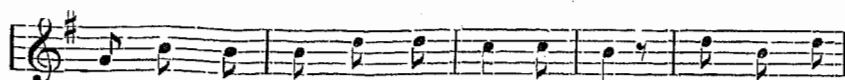
Zajíček.

Živě.

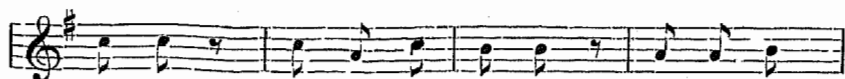
Lidová.

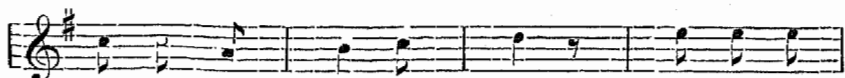
1. Což jsem já za - jí - ček ne - šťast - ný!

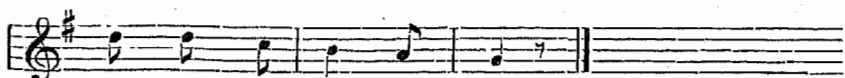
Když vy - jde slu - ne - čko pře - krá - sný, do po - le

tá - hnu, no - hy na - tá - hnu; se - mo - tam

se to - čím, sklí - čím se; ach, já my-

slí - ve - čka bo - jím se!

2. Sednu si v jeteli
na kraji,
poslouchám, kde ti psi
hafají;
běží-li ke mně,
hrkne již ve mně,
honem zas do lesa
pospíchám:
kam se já ubohý
podíť mám?

3. Myslivec nadchází
dolinou,
a za mnou sledníci
houštinou;
tehdy už bije
hodinka moje:
myslivec naměří,
vystřelí,
dojde si pro mne,
je veselý.

Erben.

Stromy v zimě.

Listí stromové na podzim žloutne a zčervená. Naposledy svadne a padá na zem. Strom zůstane bez listí. Jest holý.

Sníh a mráz zachytuje se větví stromových. Strom bývá všecek bílý. To jest jeho zimní šat.

Stromek v zimě.

Ubohý stromečku,
smutně stojíš!
Ty se té studené
zimy bojíš!
Pozbyl jsi překrásný
zelený šat,
vřtrem ti teplounký
kabátek vzat.

Tenké své ručičky
holé nosíš,
spínáš je k nebesům,
Boha prosíš.
Jen mívej strpení
po zimní čas,
šatečky dostaneš
na jaře zas.

Slunečkem teplounkým
stane se div:
budeš zas oblečen,
vesele živ.
Proto buď, stromečku,
upokojen:
po smutku nastane
radostný den.

Fr. Doucha.

Jedle.

Jedle je strom lesní. Místo listí má jehličí. Je strom jehličnatý.

Kmen její jest rovný jako svíčka. Roste velmi vysoko. Větve vyrůstají okolo kmene. Nerostou vzhůru, drží se vodorovně. Na větvích roste jehličí. Také rostou na větvích šišky. V šiškách jest semeno jedlové.

Jehličí na zimu neopadává. Jedle jest v zimě, v létě zelená. Jedlička bývá stromkem vánočním. Dřívím jedlovým topíme. Stolař dělá z něho domácí nábytek.

Jedličí.

Půjdeme, půjdeme
do lesa hustého;
naroubeme sobě
jedličí dobrého.

Uhradíme sobě
zahrádečku z něho,
nasejeme do ní
kvítečka drobného.

Sušil.

Doubrava v zimě.

Doubravěnko zelená,
co's ty tak ošumělá?

Až ti mrazové přejdou,
stromy zelené budou,

Přišli na mne mrazové,
velicí nečasové.

Široký list ponесou,
pěkným květem pokvetou.

Sušil.

Jak se stromy hádaly.

Hádaly se stromy mezi sebou, který by z nich měl ovoce nejlepší a nejvzácnější. Třešeň pravila: »Já mám ovoce nejvzácnější; brzy na jaře kvetu, třešně zrají nejdříve, na ně se děti nejvíce těší.«

»To jest sice pravda,« řekla jablko; »ale třešně dlouho netrvají. Mnohem lepší jsou jablka; jedno jediné jest větší než kolik třešní, mimo to hodí se jablka také schovati na zimu.« A podobně každý strom chválil ovoce svoje za nejpřednější.

Tu přišlo několik dětí s matkou do zahrady. Matka pravila: »Hádejte, který strom má nejvzácnější ovoce?« Děti hádaly, hádaly, ale matka povídala pořád, že neuhodly. Konečně praví malé děvčátko: »Nejvzácnější ovoce má stromek vánoční: na něm visí zlaté i stříbrné ořechy, sladké cukroví a mnoho jiných dárků. Vánoční strom jest ze všech nejvzácnější!« »Uhodla's,« doložila matka.

A. M.

Dřevaři.

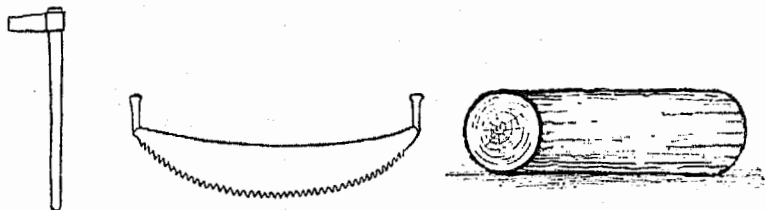
Dřevaři pracují v lese. Sekerou porážejí stromy. Haluze osekávají a svazují je v otypky. Těmi se topí. Osekané kmeny jsou klády. Klády se řezají velkou pilou na špalky. Špalky se štípají na polena. Polena se skládají na hromadu. Tím dřívím topíme.

V zemi zůstávají pařezy. Pařezy se vykopávají a také rozeštípají. Také se jimi topí.

Dřevař má těžkou práci.

Některé klády vozí se do mlýna, kde je píla. Pilou se klády rozřezávají na desky (prkna). Z desek stolař zhotovuje domácí nábytek.

Nákresy o dřevařích.

Květiny v zimě.

Zimního času nenajdeš květin ani na poli ani v lese ani na louce. Všechny svadly. Odpočívají v zemi. Mají bílou pokrývku na sobě, aby nezmrzly. To je sníh. — Za to vidáme květy na oknech. Okna zamrzají, zima tyto ledové květy maluje. Když slunce svítí, ledové květy tají.

Květiny v zimě.

Kam jste se, květinčky, poděly,
co jste tu tak mile voněly?
Pod zemí dřímají květiny,
jsou na nich ze sněhu peřiny.

Až zase na jaře Pán Bůh sám
i s teplým sluníčkem přijde k nám,
po tichu s nich sundá peřinky
a zvolá: »Zbudte se, květinčky!«

Tu honem vyndají hlavičky,
tu honem otevrou očičky.

Pán Bůh dobrý hospodář.

Stromy, kvítka, pole, luka
opatruje Boží ruka:
na jaře je deštěm kropí,
v létě slunečkem jim topí;
proti mrazům pak na zimu
teplou dává jim peřinu.

Z I. čítanky Klieperovy.

Radosti v zimě.

V létě býváme raději venku než doma. V zimě sedíváme doma. U kamen se ohříváme. Babička vykládá pěkné pohádky. — Ale také ven vyběhneme. Vozíme se na saních, klouzáme se na ledě, válíme sněhové koule, stavíme panáky ze sněhu.

Nesmíme velice běhati. Onemocněli bychom, jako ten v okně. — Než zima nastane, chodí také svatý Mikuláš. Ten nám nakládá dárky. Ještě více těšíme se na štědrý den. Ježíšek naloží nám něco pěkného. Budeme mítí vánoční stromek. To jsou naše radosti zimní.

Ke sv. Mikuláši.

Mikuláši svatý náš,
ty nás děti vždy rád máš:
s nebe k nám sestupuješ,
dárky nám uděluješ.

Mikuláši svatý náš,
ty nás děti vždy rád máš:
poslouchati budeme,
inodliti se tóż chceme.

Podle B. Studničkové.

Na sv. Mikuláše.

Poslyšte, dětičky,
radost Vám rozkvete:
hle, svatý Mikuláš
zas chodí po světě.

Jde svatý Mikuláš,
anděl za ním kráčí,
dárky všelijaké
uněsť sotva stačí.

Ptává se maminky,
ptává se tatínka,
co dětem poslušným
dáti za okýnka.

Tak děti potěší,
všechny je podělí,
že Pán Bůh dobrý jest,
aby to věděly.

Proto se, dětičky,
jen rády modlete;
hle, svatý Mikuláš
zas chodí po světě.

Podle L. M.

Sv. Mikuláš.

Děti, já jsem Mikuláš,
modlete se Otčenáš;
nedobrym nesu šleháče,
poslušným ořechy, koláče.

Podle Kollára.

Pohádka o Sněhurce.

Byl jeden sedlák, jménem Ivan, a žena jeho, jménem Marie; byli už staří a neměli dětí, i rmoutili se proto velmi. Jednou v zimě, když napadlo sněhu po kolena, děti venku lepily panáka, a sedlák i selka dívali se mlčky na ně oknem. Tu se Ivan usmál a povídá: »Pojď, ženo, slepíme si spolu také panáka!« »A proč ne?« řekla stará vesele. »Ale nač lepiti panáka? Uděláme si raději ze sněhu děťátko, když nám Pán Bůh nedal živého.« A šli. Skutečně začali lepiti děťátko: udělali tělo, ručky, nožky a nahoře hlavičku. »Pomáhej Pán Bůh!« řekl kdosi jda mimo. — »Dejž to Pán Bůh!« odpověděli. — »Co to děláte?« — »Sněhurku,« řekla žena. Potom přidělali nosíček i bradu, vyhloubili dva důlky na oči, a sotva ještě Ivan hubičku vyznamenal, začalo děťátko dýchatí, otevřelo modrá očka, kroutilo hlavičkou jako živé a zatřepalo ručkama i nožkama zrovna jako děťátko v plénkách. »Ach Ivane, Ivane,« volala žena plna jsouc radosti, »Pán Bůh nám dal děťátko!« »Ach má drahá Sněhurečko!« zvolal sedlák, a hned oba běželi do světnice. Selka Sněhurku zavínula, děvčata z vesnice přiběhla, strojily ji, rozmlouvaly s ní a zpívaly jí písničky. A Sněhurka rostla, co den byla větší. Za tu zimu vyrostla jako dvanáctileté děvče. Byla velmi vtipná, všemu rozuměla. Očka měla modrá, vlasy světlé po pás, a běloučká byla jako padlý sníh. Jen bledá byla vřdycky, jako by v ní ani krve nebylo. Ale i bez toho byla krásná i hodná i ke všem přívětivá. »Hleď, Ivane,« říkávala selka mužovi, »přece nám Pán Bůh ke starobě dal radost.« »Pán Bůh buď pochválen!« pravíval Ivan; »ani zármutek není bez konce.«

Přešla zima. Slunečko na nebi hřálo, zelenala se tráva, v povětří šveholil skřivánek. Děvčata zpívala: »Svatý Jiří jede k nám, po věnečku veze nám! Nám, nám, nám a všechněm pannám!« Ale Sněhurka začala býti jaksi smutna. »Co je ti, dítě mé?« ptávala se matka,

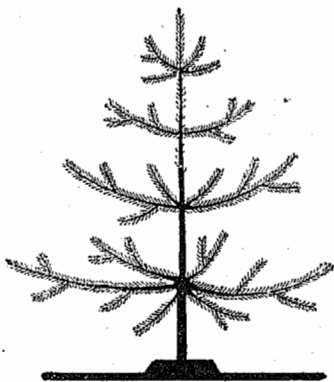
»bolí tě co?« — »Nic mi není, matičko, jsem zdráva.« — Roztál poslední sníh, zahrady a luka oděly se květem, slavík i všeliké ptactvo začalo zpívat, a vše na Božím světě se rozveselilo. Než sněhurka byla ještě smutnější, vyhýbala se děvčatům a pořád se před sluncem ukrývala do stínu. Jen za soumraku, nebo když přšelo, bývala veselejší, a když jednou padaly kroupy, měla z nich takovou radost, jako by to byly perly. Ale když potom slunce opět vysvítlo, a kroupy roztály, plakala sněhurka, div se nerozplynula slzami.

Minulo jaro, přišel svatého Jana den. Děvčata z vesnice sbírala se do háje na veselí a stavila se také pro Sněhurku. »Pusťte s námi také Sněhurku!« prosily. Matka se o ni bála, a Sněhurce samé nechtělo se jít. Než konečně přece šla. »Jen mi, děvčátka, dejte na Sněhurku pozor!« domlouvala selka. »Dáme, dáme,« křičely dívky, vzaly Sněhurku za ruku a vedly ji do háje. Tam sobě vily věnečky, vázaly kytky a zpívaly písni. Sněhurka byla pořád s nimi. A když zapadlo slunce, složily si dívky oheň. Potom se postavily řadou, jedna za druhou, každá věneček majíc na hlavě, a Sněhurku postavily poslední. Teď začaly zpívat a přeskakovaly oheň. V tom něco za nimi zašumělo a povzddechlo: »Ach!« Dívky se lekly, ohlédly se a hle! Sněhurky nebylo. Hledaly ji, hledaly, ale nikde jí nenalezly.

A kam se Sněhurka poděla? Když chtěla přeskočiti oheň, proměnila se v lehkou páru; ta se svinula v tenounký obláček a zaletěla do výsosti podnebeské.

Podle K. J. Erbena.

Nákresy o zimě.

Svátky vánoční.

O vánocích slavíme památku, jak se Pán Ježíš narodil. Nejprve je štědrý den, potom narození Páně, potom svatého Štěpána.

Na štědrý den lidé se postí. Jídají až večer. Po večeři mívají děti vánoční stromek. Na něm hoří svíčky. Jablka, ořechy, cukrovinky visí na něm. Dítka dostávají všelijaké dárky. Také si stavívají Betlém.

Na Boží narození chodí se v noci do kostela na jitěni. Ten den jest největší svátek.

Na svatého Štěpána bývá koleda. Děti chodí ke příbuzným a známým koledovat.

Za několik dní nastává nový rok. Děti říkají rodičům přání. Potom jest svatých tří Králů. Děti si hrávají na tři krále.

Dítě a Ježíšek.

K Ježíškovi půjdu,
něco mu daruju;
mám doma křepeličku,
tu Ti, milý Ježíšku,
tu Ti daruju.

A ta křepelička
potěší Ježíška;
bude u jeslíček sedávat,
Ježíškovi bude zpívat:
Pět peněz, pět peněz.
Ach, kým jsem v nebi dues!

Koleda.

Já jsem malý koledníček,
přišel jsem k Vám pro trojníček;
trojníček mi dejte,
nic mi se nesmějte.
Však já s vozem nejedu,
co mi dáte, to vezmu;

dáte-li mi kus medu,
ještě lépe pojeďu.
Pán Bůh Vám to nadělí
na zahradě, na poli;
ve chlívě selátka,
v konírně hřibátka,
pod lavicí housátka.

Erben.

Na tři krále.

My tři králové jdeme k vám,
štěstí, zdraví přejeme vám.

Štěstí, zdraví, dlouhá léta:
my jsme k vám přišli z daleka.

»Daleko-li cesta vaše?«
Do Betléma mysl naše.

»A co ty tam černý v zadu
vystřikuješ na nás bradu?«

Slunce je toho příčina,
že je tvář má opálená. —

Půjč, Jozefe, půjč plínčičky,
ať zavinem to maličký.

Maličké jsme zavinuli,
do jesliček položili.

Herodes král z okna kouká,
vidí tři krále z daleka.

Protrh' se Jozef ze spaní,
pojel děťátko s Marií.

Utíkal s ním do Egypta,
do toho slavného místa.

Kde Maria přebývala,
nad tím domem hvězda stála.

Erben.

Jak tři králové říkají.

K a š p a r:

My tři králi z daleké krajiny
přišli jsme mezi tento lid neznámý;
byli jsme u Herodesa krále,
tázali jsme se tam směle:
Kde je ten král narozený,
novou hvězdou oznámený?
My jsme proto sem přišli,
bychom se mu klaněli,
Ukažte nám již cestu, prosíme za to;
já mu darem nesu zlato.

2*

Melchior:

Hvězda, která se nám ukázala
a nás na cestách předcházela,
taká zdála se nám divná,
jiným hvězdám nepodobná.
Proto tážeme se na jeho bydlo;
já mu darem, nesu kadidlo..

Baltazar:

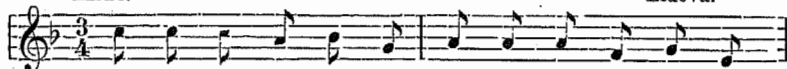
Já jsem od Arabie král,
mám od slunka spálenou tvář;
u nás nikdy zima nebývá,
tam přehorko slunce pálivá.
I já jsem dal oné hvězdě víru
a jdu obětovat tuto myrrhu.

Dobšinský.

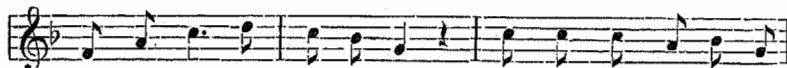
Pastýři Betlémští.

Mírně.

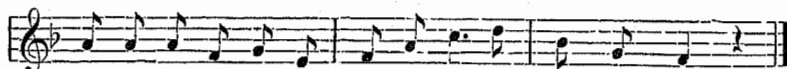
Lidová.

1. Vzhů - ru, bra - tři mi - lí, vstaň - te tu - to chví - li,

jen se ry - chle sbí - rej - te; po - zo - ruj - te ře - či,

co tu v ho - rách kři - ťí, pil - ně se vy - ptá - vej - te.

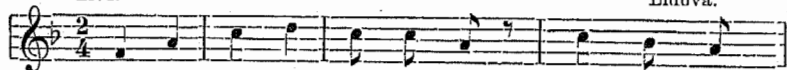
2. Vyjděte na horu
a pohleďte dolů
na městečko Betlehém;
jaká záře nad ním,
zdá se, že hoří v něm:
co by bylo snad, nevím.

3. Neseďte tu v chýži,
už se anděl blíží
a slyšte, co povídá:
»Jděte do Betléma,
spasitel vás volá,
čím spíš ať vás uhlídá.«

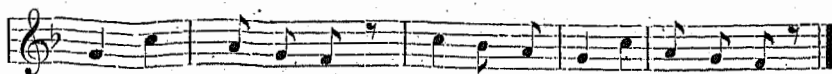
Pastýři Betlémští.

Živě.

Lidová.

1. Pá - sli ov - ce Va - la - ši aj! na Bet-

lém - ské sa - la - ši, aj! na Bet-lém-ské sa - la - ši.

2. Anděl se jim ukázal,
aj! do Betléma jít kázal.

6. Maria ho kolíbá,
aj! svatý Jozef mu zpívá.

3. Oni se ho ulekli,
aj! na kolena poklekli.

7. Hajej, belej, synu můj,
aj! svatý Jozef pěstoun Tvůj.

4. Do Betléma pospěšte,
aj! Ježíška tam najdete.

8. Maria se starala,
aj! kde by plének nabrala.

5. A on leží v jesličkách,
aj! obvinutý v plénčičkách.

9. Utrhneme z růže květ,
aj! obvineme celý svět.

Sušil.

Koleda.

Zvolna.

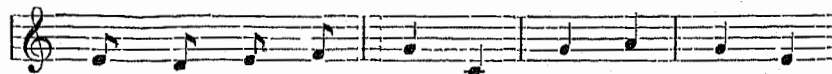
Lidová.

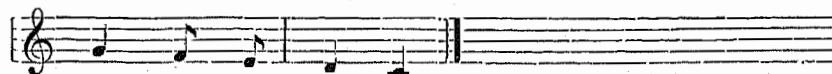
1. Dej Bůh ště - stí to - mu do - mu; my zpí -

vá - me Pá - nu Bo - hu, ma - lé - mu dě - tát - ku,

Kri - stu Je - zu - lát - ku, dnes v Bet - lé - mě

na - ro - ze - né - mu.

2. On rozdává štědrovníčky,
jabka, hrušky a trojníčky
za naše zpívání,
za koledování.
Dej vám Pán Bůh požehnání.

Erben.

Sníh a led.

V létě prší. V zimě padá sníh. Sníh pokrývá celou zemi. Pod sněhem odpočívá osení, kvítka i jiné rostliny. Sníh se drží také na stromech. Na střechách také leží sníh. Když slunce hřeje, sníh taje.

Jest-li hodně zima, mrzne voda v potoce, v řece, v rybníku. Z vody jest led. Po ledě můžeme choditi a jezdit. Tak bývá pevný. Lidé sekají led, vozí jej do sklepů a schovávají na léto.

V létě chladí se ledem voda, pivo, maso. Když slunce hřeje, led taje.

Zamrzlá studánka.

Co že to je za zlý vítr?
Bude zima, mráz.
Zamrzla nám studénečka,
není vody zas.
Vezmu si já sekerečku,
přeroubám tu studénečku:
bude voda zas.

Kollár.

Cukrové chaloupky.

Víte-li, že kdes bývala
chaloupka perníková?
Není to snad jen smyšleno,
než pravda opravdová.

Kdo tomu nechceš věřiti,
pohlédni po okolí:
sladšího něco nad perník
pokrývá hory, doly.

Všecky ty statky, chalupy,
jak vedle sebe leží,
cukrové mají střechy,
z cukru je kostel s věží.

Podle J. Ježka.

Sněhové peřiny.

Drobné lítá, lítá
bílé peříčko,
k zemi chladné padá
lehko, lehýčko.

Andělé je sypou
z šedých povlaků,
z peřinek svých měkkých,
nebes oblaků.

Zakryty jsou sněhem
vonné kvítečky,
osení a keře,
malé stromečky.

Před mrazem tím tuhým
tak se skrývají,
pod peřinkou bílou
tiše dřímají:

Fr. Doucha.

Ježek a liška.

Ježek leze podle meze,
boje se ledu;
kmotra liška povídala:
»Já tě převedu!«
»Není třeba voditi,
však já umím choditi,
však já přejedu.«

Erben.

Hádanky.

Přišel k nám bílý vůl,
vypil vody plný důl.

(Mváz.)

Co roste kořenem vzhůru?

(Střechyjí neb rampouch.)

Čtyři nožky,
dva trnožky,
v zimě běží,
v létě leží.

(Síňky.)

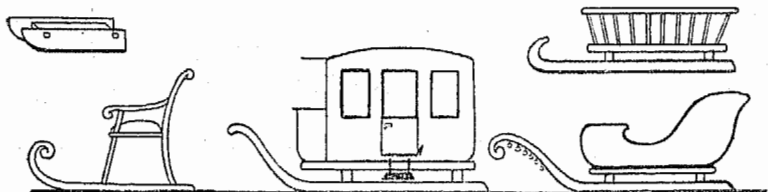
Kdy zůstane voda v řešetě?

(Když zmrzne.)

Po čem padá sníh?

(Po houskách.)
Erben.

Nákresy o sněhu a ledu.

Šaty¹⁾.

Šatům říkáme jinak oblek neb oděv. Na hlavu dávají hoši klobouk nebó čepici. Děvčata mívají na hlavě šátek, nebo čepce nebo klobouk. Hoši si oblékají kabát a vestu. Děvčata oblékají sukně a kabátký. Kalhoty a punčochy obouváme. Někteří lidé mívají také kožich. Muži se odívají pláštěm. Ženy se odívají šátkem.

Pod svrchním šatem máme prádlo.

Na nohou máme obuv. To jsou boty nebo střevíce.

Prádlo šije švadlena. Prádlo jest plátěné. Plátno jest ze lnu. Len roste na poli.

Kabáty, kalhoty, vesty, pláště šije krejčí. Jsou ze sukna nebo z jiné látky. Sukno jest vlněné. Vlnu dává ovce.

Kožichy dělá kožešník. Kůže na ně jest z ovec a jiných zvířat.

Obuv šije švec. Obuv jest kožená. Kůži dává tele, kráva, ovce a jiná zvířata.

Klobouky dělá kloboučník. Jsou slaměné nebo plstěné. Slámu máme z obilí. Plst se dělá ze srsti.

Máme šaty všední a sváteční (nedělní), zimní a letní. Letní šaty bývají lehké a tenké, zimní šaty bývají tlusté a teplé.

Měj šaty vždy čisté a šetři jich!

Hádkanky.

Sedí pán na vršku,
má měkkou podušku,
často se smekne,
nic se nelekne.

(Klobouk.)

Máme tady domeček,
co má na sta okýneček.

(Náprstek.)
Bartoš.

¹⁾ Rozprava tato nebudiž probírána na jednou.

Jiné šatí,
a sama je nahá.

(Jehla.)

Železné ptáče,
lněný ocásek.

(Jehla, niť.)

Jest jen jako jablko, a pár koní ho z jámy nevytáhně.

(Klučko.)

Když živé bylo,
živé živilo;
a když umřelo,
živé nosí.

(Bota.)

Erben.

Víte, jak udělati z tabáku kabát?

(Tabák — kabát.)

Špatným přadlenám.

Někde jako vlásek,
někde jako klásek,
někde jak myší ocásek.

Špatné švadleně.

Co pak dělá naše Bára?
V noci šije, ve dne párá.

Erben.

Cesty. Cestování. Pošta.

Chodíme po cestě, po silnici, po chodníku. Chodíme pěšky. Jedeme po voze, na koni. Vozíme se po železnici. Tak cestujeme. Kdo cestuje, jest pocestným.

Psaní posíláme poštou. Také můžeme poštou jeti.

Cestování.

Půjdeme, půjdeme,
chodníčka nevíme;
dobří lidé vědí,
oni nám povědí.

Povězte nám, lidé,
kudy je ta cesta;
jedeme, jedeme
od nového města.

2. Jede, jede poštovský pacholík,
jede, jede poštovský pán:
napřed má trubičku,
v zadu má trubličku,
jede, jede poštovský pán.

3. Vymiň, vymniň, pošta jede, jede,
vymiň, vymniň pošta jede;
jest-li nevyvineš,
do areštu přijdeš:
vymiň, vymniň, pošta jede!

Erben, Bartoš.

Město¹⁾.

N. jsou město. V městě bývají vysoké domy, široké ulice, veliká náměstí. Domy mají přízemí a nad ním jedno patro (poschodí), nebo dvě patra i více. V jednom domě bývá několik bytův.

Ulice ve městě bývají dlážděny. Po obou stranách stojí svítilny (lucerny). Ty se večer rozežihají. Po ulicích jezdí mnoho vozů.

Na náměstí bývá trh. Tu se prodává obilí, ovoce, zelenina a jiné věci.

Ve městě viděti mnohé kupecké krámy. V některém prodávají látky na oděv neb i hotové obleky, jinde věci od zlata

¹⁾ Na školách venkovských dlužno předeslati rozpravu o vesnici. (Viz sešit II. Léto.)

i stříbra, jinde zase nábytek, opět jinde náčiní. Na to všechno jest pěkná podívaná.

Ve městě bývá i několik kostelů. Ve městě jsou mnohé školy.

Ve městě přebývá mnoho lidí.

Co viděti ve městě velikém¹⁾.

Na tomto obraze je vymalováno veliké město.

Prostřed města teče řeka. Po řece plovou lodě. Dvě parní lodě rychle ujíždějí. Na nich vozí se lidé i náklad. Člun přijel po řece do města. Vezou na něm zeleninu a ovoce na trh. Dlouhý prám leží na vodě. Je k břehu přivázán. Na prámě složena jsou prkna. Po břehu jede železnice. Vjíždí do tunelu pod město.

Přes řeku vede most. Na každém jeho konci stojí dva krásné sloupy. Pravé nábřeží je široké jako náměstí. Krajní dům na něm ještě není dostaven. Po levém nábřeží jede dvojí koňská dráha. Také jiné vozy tu jezdí. Po krajích vedou široké chodníky.

Dále viděti městské sady. Prostřed sadů stříká vodotrysk. Všude vidíme mnoho lidí.

Domy v takovém městě jsou veliké, vysoké, krásné. Na mnohých domech postavili věže a bání na ozdobu. Viděti také dva kostely; první má dvě vysoké věže, druhý velikou bání.

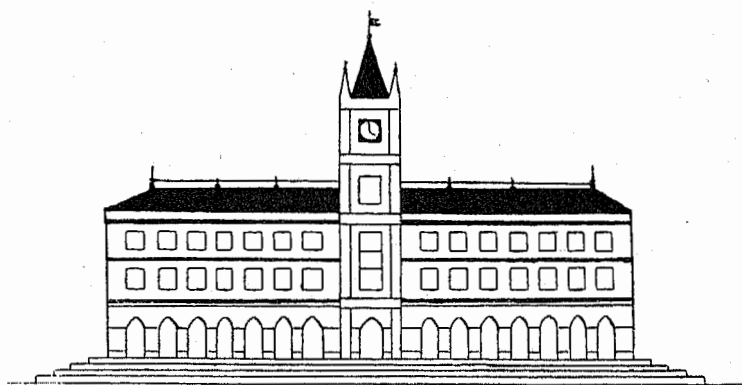
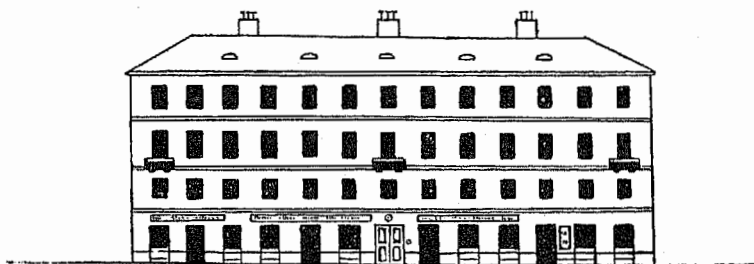
Za městem zdvihají se kopce. Jsou na nich sady a zahrady. Na vrcholech kopců stojí domy. V dálce modrají se hory.

Nad městem vznáší se balon.

Takové město jako na tom obraze je Praha nebo Vídeň. Ve Vídni sídlí císař Pán.

¹⁾ Viz IV. obraz II. řady Hölzlových názorných obrazů »Město.«

Nákresy o městě.

Škola.

Chodíme do školy. Jsme v první třídě. Budeme také chodit do druhé (do třetí a čtvrté i do páté atd.) třídy.

Ve škole jest učirna (jsou učirny). V učirně stojí lavice, stůl, stolička, tabule, umyvadlo. To jest nábytek (nářadí) školní. Ve škole visí obrazy. Ve škole visí také kříž.

Do školy nosíme čítanku, tabulku, písátko. To jsou školní věci.

Pan učitel učí děti. Jsou to žáci a žákyně. Hodné děti ve škole poslouchají a učí se dobře.

Cesta do školy.

Cestičko do školy
přes louky, po poli,
cestičko do školy,
ušlapaná!

Když jsem tě šlapával,
někdy jsem plakával,
sněhem jsi bývala
zasypaná,

Z Lindnerovy Knihy maličkých.

Žáček.

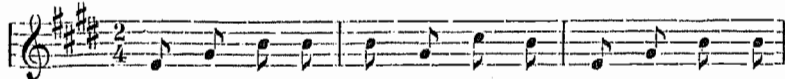
Já jsem malý žáček,
zpívám jako ptáček,
do kostela rád chodívám,
Pánu Bohu se modlívám.

Erben.

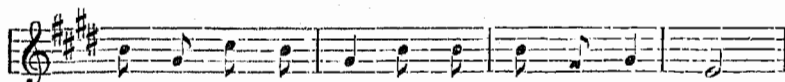
Žáček učený.

Číslo.

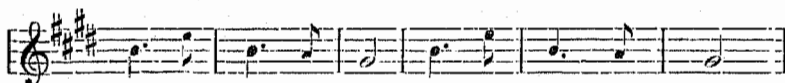
Lidová.

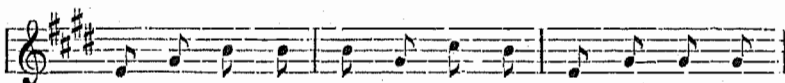
1. Žá - čku, žá - čku, vy - u - če - ný, po všech ško - lách

vy - cvi - če - ný, po - věz mně, co jest je - duo?

A já do - bře vím a to - bě po - vím:

Ten je - den je Pán Bůh sná - mi, kte - rý pa - nu -
(Dvě ta - bu - le
(Tři sva - tí pa -

je nad ná - mi.
Moj - ží - šo - vy.)
tri - ar - cho - vé.)

2. Žáčku, žáčku, vyučený,
po všech školách vycvičený,
pověz mi, co to jsou dvě?
A já dobře vím a tobě povím:
Dvě tabule Mojžíšovy,
ten jeden je Pán Bůh s námi,
který panuje nad námi.

3. Žáčku, žáčku, vyučený,
po všech školách vycvičený,
pověz mi, co to jsou tři?
A já dobře vím a tobě povím:
Tři svatí patriarchové,
dvě tabule Mojžíšovy,
ten jeden atd.

Sušil.

Kupec.

Kupec prodává cukr, kávu, koření a jiné zboží. Kupec koupil zboží, nám je prodává. Kupec má krám. Ve krámě má přihrádky, truhlíky, bečky, bedny. V nich jest zboží. Kupec váží zboží na vážkách.

Ocet, petrolej a jiné zboží kupec měří na litry.

Některý kupec prodává plátno, sukno a podobné věci. To je zboží střížné. Měří se na metry.

Kupci.

Jedou kupci od Hulína,
ti se ptají, zač je vlna.

Ta bílá je po tolaru,
ta černá po krejcaru.

Ta strakatá, jak kdy platí,
pojdte, kupci, kupovati.

Pojď, kupečku, pojď, holečku,
prodáme ti jalůvečku.

Z jalůvečky bude kráva,
a to bude dobrá správa.

Sušil.

Říkadlo.

Stojí, stojí krám,
a v tom krámě pán;
prodává koše,
dva za tři groše;

prodává šátky,
tři za dvě zlatky;
prodává konopě a len:
kdo nekoupí, ten musí jít ven!

Bartoš.

Hra na máslo.

Děvčata rozestavila kolo; jedno přichází kupovat.

Kupovačka: Daruj mi tu kuličku másla.

Prodavačka: Těžko jsem já svoje krávy pásala.

Kup.: Teda mi ji prodej; co žádáš?

Prod.: Prodám ti ji; dva zlaté mi dáš.

Kup.: To je draho, sestro; dám ti zlatý,
a budeme spolu utíkatí.

Prod.: Tu ji máš, sestřičko,
oběhněme kolečko.

(Chytají se.)

Podle Dobšínského.

Hra na trh.

Kupec: Zač ty voly?

Prodavač: Za sto tolarů.

Kupec: Co mi slevíte?

Prodavač: Ani krejcaru.

Kupec: Nic?

Prodavač: Nic.

Kupec: Ani krejcaru?

Prodavač: Ani krejcaru.

Oba: Ani krejcaru.

Při každé otázce i při každé odpovědi plácnou si hráči spolu na dlaň; naposledy potřásají si rukou při tom poskakujícíe.

Erben.

Tři bílé růže.

Byl jeden otec a měl tři dcery. On byl kupcem a prodával plátno, sukno a takové věci. Kdykoli šel na trh, vždycky ho prosily dvě starší dcerky, aby jim něco přinesl. Jen mladší nechtěla nic, a když se jí otec tázal, co by tak ráda, pravívala, že už dosti na tom, když dvě prosí, pro třetí by snad majetek ani nestačil. Poslušná byla vždycky a hleděla jen své práce. Starší sestry rády se strojívaly.

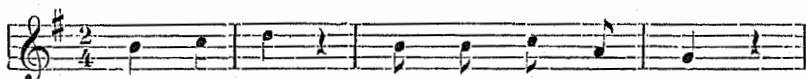
Jednou jí zase otec, jda na trh domlouval, aby jen řekla, co chce, že jí to rád přinese. »Tatíčku milý,« pravila dcera, »přineste mi tři bílé růže.« Otec, když měl po trhu, dvěma starším dcerám nakoupil všelijakých věcí od zlata i stříbra, ale růží nikde dostati nemohl. Když se však domů vracel, vedla jej cesta vedle zámku, a tam kvetlo v zahradě plno bílých růží. Tedy kupec vešel do zahrady a utrl tři růže. Ale u brány zastoupil mu cestu veliký, černý medvěd a pravil: »Neputím tě, pokud mi neslíbiš, že mi za ty růže svou dceru dáš.« Kupec prosil medvěda, ale neuprosil ho. Naposledy slíbil, že dcerku přivede. Když přišel domů, všecek byl smuten. Nejmladší dcera hned se ptala: »Tatíčku, co se Vám stalo?« »Ach,« odpověděl otec, »ty's mi kázala nejtěžší dar přinést« a vypravoval o tom medvědovi. Ale dcera řekla: »Chvála Bohu, že Vám nic neudělal, já se nebojím a půjdu tam.« Tedy na druhý den šla s otcem do zámku. Medvěd už jich čekal. Vešli do zámku, ale nebylo tam nikde človíčka. Jen v jedné světnici našli večeři pro dvě osoby nachystanou a dvě postele. Pojedli a šli spat. Ráno medvěd přišel a pravil kupci: »Ty musíš odejít, a tvá dcera zůstane sama.« Co bylo platno, otec poslechl a odešel. Dcera nyní zůstala s medvědem sama jako prst a bylo jí dost smutno. Medvěd se jí ptal: »Nebojíš se mne?« »Nebojím,« odpověděla mu. Ale zlého jí neudělal nic. Tak to trvalo celý rok. Jídla měla vždycky do Pána Boha, jen že neviděla po celý ten čas ani živé duše. Nejvíce bylo jí teskno po rodičích a sestřích. Tedy prosila medvěda, aby ji na týden domů pustil, že se potom zase vrátí. Medvěd řekl: »Nevrátíš-li se, bude se mnou zle.« Ale ona mu zase slibovala, že se vrátí. Tož ji pustil. Můžete si mysliti, jakou radost měli rodiče, když uviděli dcerku. Hned se jí ptali, jak se má. Ona všecko vypravovala. I zdržovali ji všichni, aby se již do zámku nevracela, že je jí tam škoda být. Ale dcera pravila: »Když jsem slíbila, tož se vrátím; kdo ví, co by se tomu dobrému zvířeti stalo.« A za týden šla tam zas. Medvěd ji z daleka vyhlídal a měl velikou radost, když ji uviděl. Na druhý den přišel za ní a pravil: »Milá dcerko, že's tak dlouho u mne byla, pomohla's mi; již přišel čas, co nebudu medvědem.« A hned s něho spadla huňatá kůže, a zůstal král. A ten si tu hodnou dcerku vzal za královnu.

Podle B. M. Kuldý.

Prodej.

Živě.

Lidová.

1. Hej, hej, hej, má - me na pro - dej!

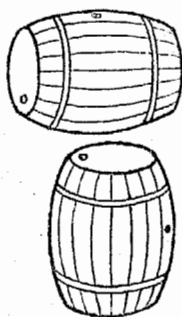
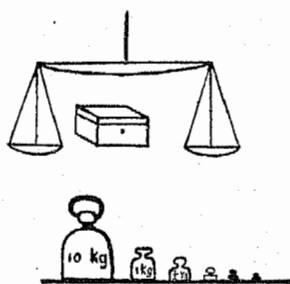
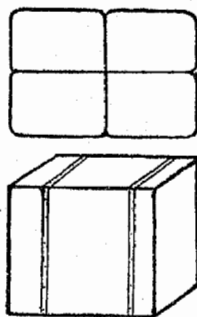
2. Hej, hej, hej,
máme na prodej!
Nedáte-li nový dukát,
pojedeme zrovna odtad.
Hej, hej, hej,
máme na prodej!

3. Hej, hej, hej,
máme na prodej!
Kup si šaty, kožešiny,
nebudeš se bávat zimy.
Hej, hej, hej,
máme na prodej!

4. Hej, hej, hej,
máme na prodej!
Kolik rožků, tolik grošků
utržíme za tu trošku.
Hej, hej, hej,
dobrý byl prodej.

Podle Sušila.

Nákresy o kupci.

Továrna¹⁾.

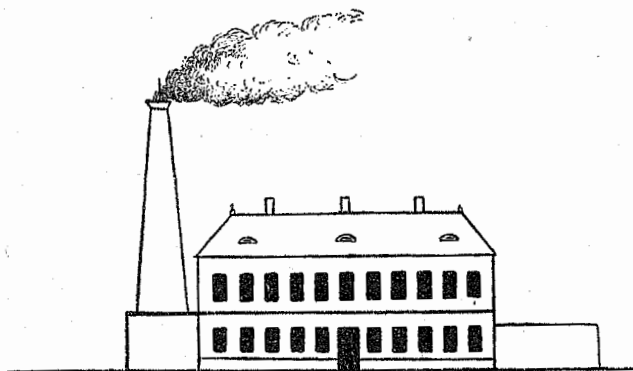
U nás jest továrna. Dělají tam ... Proto jí říkáme ...
Továrna jest veliká. Má vysoký komín.

¹⁾ Kde továrny není, buď rozprava tato vynechána.

Továrna patří továrníkovi. V továrně pracují dělníci. V továrně jsou stroje. Stroj se žene parou. V továrně dohlíží úředníci.

V některé továrně se vaří cukr. V jiných dělají sukno nebo papír neb jiné věci.

Nákres o továrně.

Vojáci.

Až my chlapi budeme velcí, odvedou nás na vojnu. Budou z nás vojáci. Vojáci mívají stejný oblek. Voják má bodák, pušku, šavli. To jsou zbraně vojenské. Voják bydlí v kasárnách. Vojáci chodí v pochodě stejným krokem. Voják se drží zpřima. Vojáci se cvičí. Bubeník jim bubnuje, trubač jim troubí. Vojenská hudba pěkně hraje. Někteří vojáci jezdí na koních.

Voják slouží císaři Pánu. Voják musí poslouchati. Voják se nesmí báti.

Malý voják.

Stojí hruška v širém poli,
kdo je šelma, ten se bojí.
Já jsem šelma, nebojím se,
chytne šavli postavím se.
Moje šavle tuze tenká,
ona seká, jen to břínká.

Voják.

Na vojnu nepůjdu
ani nepojedu,
dokud mi císař pán
koně nedá:

koníčka vraného,
sednu si na něho,
žádný mne do smrti
neuhlídá.

Erben.

Co voják vystojí.

Vojáčku, vojáčku,
ty švarný junáčku!
Co ty musíš mnoho vystát,
když ty musíš na stráž stát
v noci při měsíčku.

Vojáčku, vojáčku,
těžká služba tvoje!
Jak uslyšíš zabubnovat,
jak uslyšíš zabubnovat,
musíš se v pochod dát.

Do širého pole,
do cizí krajiny!
Že ty nevíš, můj synečku,
že ty nevíš, můj synečku,
z které jsi dědiny.

A v tom širém poli
kapky vody není!
Čím ten ubohý vojáček,
čím ten ubohý vojáček
koníčka napojí!

Lidová, ze zpěvníku Žaludova.

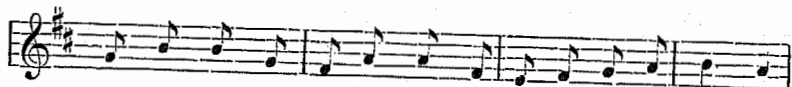
Husárek.

Zčerstva.

Lidová.

1. Já hu - sá - rek ma - lý, bo - ty roz - tr - ha - ný,

ne - po - je - du na tu voj - nu, až bu - du měř no - vý,

ne - po - je - du na tu voj - nu, až bu - du měř no - vý.

2. Tatínek to slyšel,
ven z komůrky vyšel,

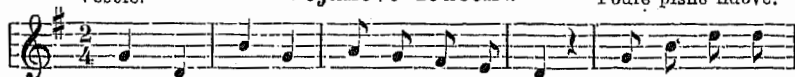
botky mu dal udělati,
na vojnu jít musel.

Erben.

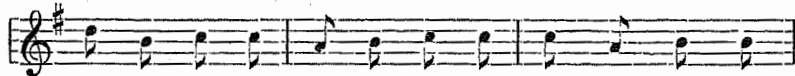
Vesele.

Vojákovo loučení.

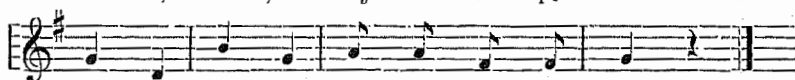
Podle písňů lidové.

1. Trá - vo, trá - vo, trá - vo ze - le - ná! Kdo tě bu - de,

trá - vo, ko - siť, až já bu - du pa - laš no - siť?

Trá - vo, trá - vo, trá - vo ze - le - ná!

2. Role, role, role oraná!

Kdo tě bude, role, orať,

až se musím na pochod dát?

Role, role, role oraná!

3. Koso, koso, kosenko moje!

Kdo tu tebou sěci bude,

až tu šohajka nebude?

Koso, koso, kosenko moje!

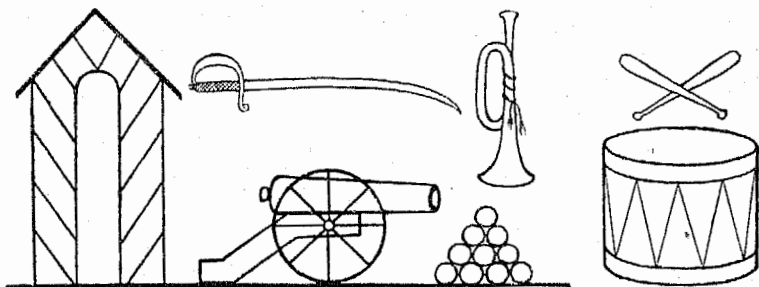
4. Cesto, cesto, cesto rozmilá!

Kdo po tobě chodit bude,

šohaj když v cizině bude?

Cesto, cesto, cesto rozmilá! Ze zpěvníku Žaludova.

Nákresy o vojácích.

Kovář.

Kovář jest řemeslník. Dělá pluhy, řetězy, hřebíky, obruče na kola, podkovy koňům. Kovář má dílnu. V dílně jest výheň (kovářská pec, ohnisko), měch a kovadlina. Na výhni hoří oheň. V ohni se železo rozežhívá. Na kovadlině se železo kove. Kovář buší kladivem či perlíkem. Ze žhavého železa srší jiskry.

Železo jest kovářovi látkou. Nástroje kovářovy jsou: kladivo, kleště, pilník.

Hádanky.

Aby vlezl, v leb ho bili,
aby vylezl, za hlavu ho táhli.

(Hřebák.)

Ve chlívě se vylihlo,
na pastvě se páslo
a teď má železnou hubu.

(Mích kovářský.)

Dolů stojí,
má dvě nohy;
vzhůru stojí,
má dva rohy;
na rohy si nabírá,
člověk na ni pozírá;
co na rohy nabere,
člověk jí to pobere.

(Vidly.)
Bartoš.

Když to necháš, mlčí to,
když to béřeš, křičí to.

(Řetěz.)
Erben.

Kovář.

Kovář, to je chlapík rázný,
plný síly, žertu prázdný,
silná, pádná jeho pěst.
Výheň měchem rozdmychuje,
srpy, kosy, zbraně kuje;
železo ač tvrdé jest,
ohne přec ho jeho pěst.

Kovář, to je chlapík silný,
obratný a v práci pilný,
není zvyklý dlouho spát.
Z rána již kladivem buší,
lenochům to zní do uší:
»Má-li práce živnost dát,
sluší brzy s lože vstát.«

Kovář pevně v práci stojí,
dlouhé chvíle se nebojí,
vesele zní jeho zpév:
»Dokud srdce v těle bije,
poctivě ať člověk žije;
k práci každý stvořen jest:
na lenocha Boží trest.«

Podle V. Novotného.

Kovářská.

Buš, perlíkn, buš,
čas je k práci už!
Slunko zlaté vystupuje,
dřinu naši osvěcuje,
buš, perlíku, buš!

Kuj, kladivo, kuj,
těžký úkol tvůj;
ať se dílo dobře daří,
ať se vzácný čas nemaří,
kuj, kladivo, kuj!

Podle K. Ranka.

Řemeslníci.

Krejčí jest řemeslník. Šije oblek a oděv. Švec šije obuv. Kožešník šije kožichy. Kloboučník dělá klobouky. Soukeník tká sukno. Tkadlec tká plátno. Tito řemeslníci zhotovují nám šaty.

Pekař peče chléb a rohlíky (žemličky, housky a pod.). Řezník seká maso. Tito řemeslníci připravují nám potravu.

Zedník staví domy. Tesař dává podlahu do světnice. Pokryvač pokrývá střechu. Zámečník dělá zámky a závory. Sklenář sklí okna. Tito řemeslníci dělají nám příbytek.

Stolař zhotovuje domácí nábytek. Bednář dělá bedny, sudy, putny.

Řemeslník potřebuje látky a nástrojů. Řemeslník pracuje v dílně.

Kdo se učí řemeslu, jest učněm. Z učně bývá tovaryš. Z tovaryše bývá mistr.

Říkadlo.

Řezník má hůlčičku,
vyjde na uličku:
Hola, hola, hej!
je co na prodej,
pane strýčku?

Erben.

Zednická.

Písku, vápna, kamení
potřebujem k stavení;
a když to vše máme,
do práce se dáme.

Pěkně zní kladívek tluk;
slyšte, slyšte: ťuky, ťuk!
Dejme si, jonáci,
záležitost na práci!

Potu, bratři, nedbejme,
vesele si zpívejme!
Jen s chutí do toho,
vše bude hotovo!

K. Vinařický.

Hádky.

Dřevo bylo, list mělo,
nosí duši i tělo.

(Kolíbka.)

V lese narozeno,
skopcem potaženo,
koučem hovoří.

(Hlouste.)

Hora hučí,
beran bučí,
a kůň táhne.

(Hlouste.)

Leze, leze
po železe,
pokoje nedá,
až doleze.

(Klíč.)

Mnoho děr
a není kudy vylézt.

(Křešelo.)

Chodí hajný okolo lesa
a nikdy do něho nevejde.

(Bednář okolo sudu.)

Jen jedna řada zubů,
a přece tuze kousá.

(Pila.)

Jede panna uličkou,
trousí drobnou krupičkou.

(Pila.)

Je panna, není muž,
má hubu jako nůž;
když z lesa chodívá,
do něho hledívá.

(Salyra.)

Chodím s chudým na robotu,
nejím, nepiji, a přec nouze nemám.

(*Molyka.*)

Máme volka; celý vejde do chlěva, jen rohy nechá venku.

(*Nebozák.*)

Měkké dělám z tvrdého,
tvrdé dělám z měkkého,
s větry rád se pojím,
ale vod se bojím.

(*Oleň.*)

V lese roste,
na louce se pase,
v ruce se třase.

(*Sito.*)

Erben, Burtoš.

Chytrý švec.

Byl jeden ševcovský tovaryš. Nemohl dostati práce, tedy měl bídu. Naposledy nezůstalo mu než kousek podešve a kraják. Chodě po ptaní, přišel k jedné selce a dostal hrnek kyselého mléka a kousek chleba. Ale mouchy mu na mléko létaly. On jim povídá: »Vy jste do-těry; počkejte, nakapu vám na stůl, potom si pijte pro sebe, a já také pro sebe.« Učinil tak, a když bylo na stole plno much, popadl milý švec podešev a bác po nich. Dvacet jich zabil. To se mu líbilo, i dal si nápis na klobouk: »Jednou ranou dvacet zabil« a pustil se dále. Přišel do velkého města, a tu ho král viděl z okna a četl mu na klo-bouku: »Jednou ranou dvacet zabil.« I pomyslnil si: »To je přece silný člověk!« Dal ho zavolati a pravil mu, že má v zemi dva veliké obry, přemůže-li je, že mu dá polovic království. Švec se sebral a šel na obry. Přišel tam, a oni ho přivítali: »Pěkně vítám, červíčku zemský, co's tu chtěl?« Švec povídá: »Zastavil jsem se u vás podívat se, jak se máte.« Po chvíli šel s ním jeden obr do zahrady a čta nápis na klobouku, pravil mu: »Když jsi tak silný, hod' kamenem, jak vysoko vyhodíš.« Švec řekl: »Napřed hod' ty!« Obr zdvihl kámen a vyhodil; kámen až za chvíli spadl. Zatím však švec chytil ptáčka a strčil ho do kapsy. Potom pravil obrovi: »Pozor, teď vyhodím já!« Vytáhl z kapsy ptáka a pustil jej. Obr myslil, že to byl kámen. Čekali, čekali, ale kámen nepadal. Obr nad tím kroutil hlavou a pravil: »Ty, bratře, já roztláčím kámen na mouku.« Vzal kámen, stiskl a roztláčil jej na prach. Švec povídá: »A já stlačím kámen, až z něho voda poteče.« Vzal kousek tvarohu a stlačil ho, až voda tekla. Obr se podivil ještě více

a řekl: »Ty, bratře, zkusme, kdo umí více škrábnouti.« Švec se postavil, a obr škrábnul mu po vestě, kde švec měl tu podešev. Tedy obr myslil, že mu seděl kůži. Nyní však švec vytáhl kraják a hnal se na obra. Ten se polekal a utekl.

Druhý obr to viděl a počal se báti. I chtěl se ševce nějak chytře zbaviti. Dal mu večeři, potom jej uvedl na odpočinek a odešel. Když švec již lhal, přišlo mu na mysl: Pohlédni ty pod to lůžko. Pohlédl a vidí tam došek slámy. I vzal došek, položil do postele a sám vlezl pod ni. V noci obr přišel nesa hůl jako sochor, a jak bije, tak bije toho na posteli, až myslil, že bude dosti. Potom pravil: »Již máš po síle« a odešel. Nyní švec lehl do postele a spal pokojně. Ráno se obr divil, vida člověka živého. »Bratře, jak jsi se vyspal?« ptá se. »Ale dobře«, praví švec; »jen jednu chvíli se mně zdálo, jako by mne někdo tepal žitným kláskem a potom povídal: „Již máš po síle.“ Potom už nic až do rána.« Toho se obr zděsil a dal se na útěk.

Švec pak dostal od krále hromadu peněz, a když král zemřel, a v celé zemi nebylo ani tak chytrého ani tak silného, udělali ševce králem.

Podle B. M. Kuldy.

Bednář.

Živě.

Lidová.

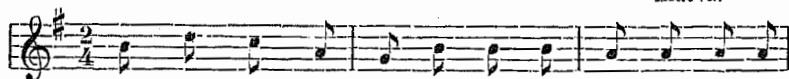
A já po-řád, kdo to je, kdo to je,
že nám ne-dá po-ko-je; a já po-řád,
kdo to tlu-če, a to bed-nář na o-bru-če.
A já po-řád, kdo to je, kdo to je,
že nám ne-dá po-ko-je.

Erben.

Dráteník.

Živě.

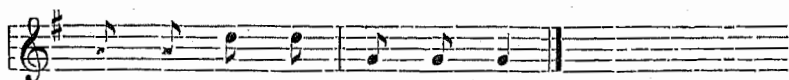
Lidová.

1. Já jsem do - brý re - me - sl - ník z tej Tren - čan - skej

sto - li - ce, já znám do - bre drá - to - va - ti

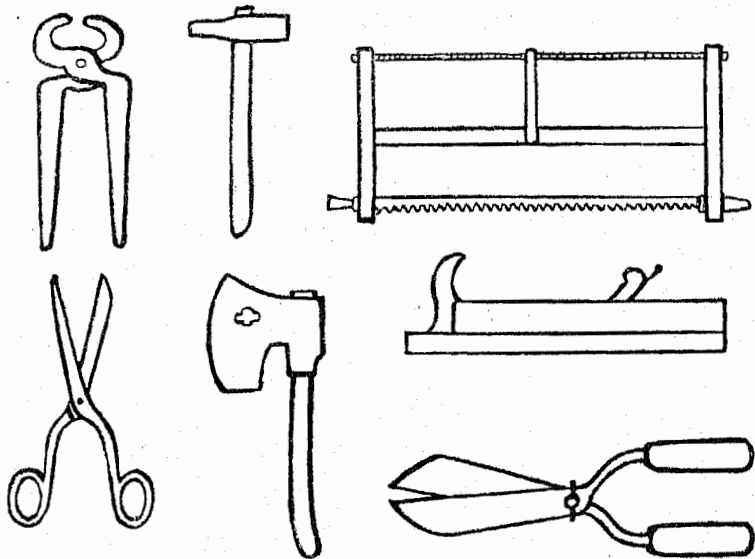

hrn - ce, mi - sky, rend - li - ce.

2. Keď já půjdem z tej dědiny
krikající skrz mesto:
»Dajte hrnce drátovati!«
To je moje remeslo.

Kollár.

Nákresy o řemeslnících.

Dům¹⁾.

Lidé bydlí v domě. — Na domě vidíme zdi, dvěře, okna, střechu, komín. V domě jest síň (předsíň), kuchyně, světnice (pokoj, jizba), komora, chodba, schody, půda (hůra), sklep. To jsou části domu.

Na vesnici bývají domy jinaké než ve městě. Ve městě bývají domy vysoké. Mají přízemí a jedno patro, dvě patra (poschodí) i více. Střecha bývá pokryta břidlicí, šindelem, cihlami. Na vesnici viděti také malé domky. To jsou chalupy. Střecha bývá pokryta slamou (došky).

Zdi se staví z cihel. Staví je zedník. Jsou také zdi dřevěné. Střecha jest ze dřeva. Dělá ji tesař. Dvěře dělá stolař. Okna sklí sklenář.

Malý hospodář.

Já jsem malý pacholíček,
já jsem malý pacholek;
kdyby mi dal někdo vdolek,
snědl bych i okolek.

Kázali mi sečku řezat,
nedali mi povečeřat,
jenom trochu polívečky;
nařežte si sami sečky!

Hrách a kroupy, to je hloupý,
to já mívám každý den;
ale šišky z bílé mouky
jenom jednou za týden.

Pomozte mi na ovčírnu,
já jsem malý, nedoslnu;
jak mi na ni pomůžete,
všichni za mnou polezete.

Erben, Bartoš.

¹⁾ Dle poměrá buď nejprve rozmlouváno o domě venkovském, potom o městském neb opáčně. Za rozmluvy učitel kreslí dům na tabuli.

Malá hospodyňka.

Já jsem malá panenka
s kulatou hubičkou,
mám sukničku lemovanou
červenou pentličkou.

Peru, peru šátky
na ty milé svátky,
peru, peru košile
na ty Boží neděle.

Až já budu velká,
bude ze mne selka;
přijďte k nám, já vám dám
plný ucháč mléka.

Erben Barto

Pěkná kuchařka.

Šla vařit moučnici,
převrhla si pánvici;
mát vařechu chytla,
dcerku vařit učila.

Poledne zvoní,
oběda není;
kuchařka milá
nenavařila.

Bartoš.

Co dobrého který den.

V pondělí polívčičku,
v úterý hrách a čočku;
ve středu kaši,
ta mě netěší,
ve středu kaši,
ta mě netěší.

Ve čtvrtek hrách a kroupy,
a v pátek něco z mouky;
v sobotu zelí,
to je kyselý,
v sobotu zelí,
to je kyselý!

Lidová.

Odpovědi tomu, kdo se ptá po jídle.

Co bude k snídání?
Hrněček mazání.
Co bude k obědu?
Hrněček od medu.
Co bude k večeři?
ošatka od peří.

Bartoš.

Hádanky.

Čtyři rohy,
žádné nohy,
vrty sem, vrty tam,
s místa přec nikam.

(Děře.)

Sedí pán na střeše,
kouří tabák a nekřeše.

(Komin.)

Co na střeše neshnije?

Ve mně tma, venku světlo;
ve mně zima, venku teplo;
ve mně teplo, venku mráz:
uhodne to někdo z vás?

(Díva.)
Erben.

(Sklep.)

V horách to roste,
na poli se pase,
po stěnách běhá,
a nohou nemá.

(Šelka.)
Bartoš.

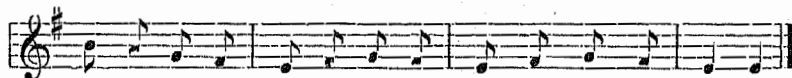
Boj náradí v kuchyni.

Zčerstva.

Lidová.

1. Ku - chař - ka se bo - jí, ško - pí - ček ji ho - ní,

pu - tyn - ky jí do - mlouva - jí, že ne - no - si vo - dy.

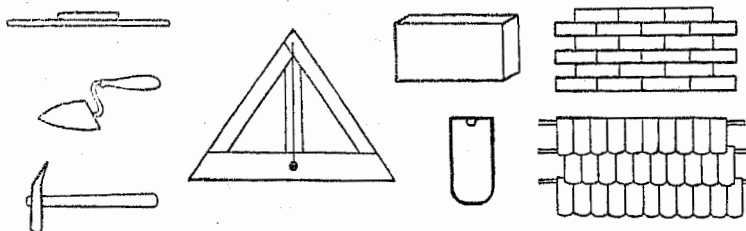
2. Vařečky a lžice
berou svoje rance:
»Pojďme, sestry roztomilé,
nech si míchá, čím chce.«

3. Pec chlebová pravi:
»Dej vám Pán Bůh zdraví;
a vy, kamna nemazaná,
nebudu vám tady!«

4. Ohnisko se puklo,
tak to hrozně buchlo,
pýření ven vyskočilo,
všecko se potlouklo.

Sušil.

Nákresy o domě.

Světnice.

Světnice (pokoj, jizba) jest část domu. Světnice má podlahu, strop, čtyři zdi. Ve zdi jsou dvěře. Ve zdi jsou také okna. Ve světnici jsou také kamna. To jsou části světnice. Dveřmi vcházíme a vycházíme. Dvěře se otvírají a zavírají. Okny svítí do pokoje světlo. V kamnech topíme. Ve světnici stojí nábytek (nářadí). Kolik oken má vaše světnice? Kolik dveře má?

Hádky.

Přišel k nám host,
co v lese zrost;
zatočil se po světnici,
praštil sebou pod lavici.

(Pomětko.)

Sedí panna v kvítí,
celá jen se svítí;
dáš-li panně polena,
ven vyžene jelena.

(Oheň.)

Panna bledá
ve dne nedá;
v noci ráčí,
pokud stačí.

(Svíčka.)

Čeho ho je za krejcar plný pokoj?

(Svělla od svíčky.)
Erben.

Jsem z toho stvořen,
z čeho Adam,
lidem jíst a pít dávám,
a když umru, ani mne nepochovají.

(Hrnec.)

Jda z domu, zpívá,
jda domů, pláče.

(Děbát.)

Bez nohou jsem, břicho mám;
bez hlavy jsem, pýštek mám;
bez sluchu jsem, ucho mám;
nedýchám, a hrdlo mám.

(Děbát.)
Bartoš.

Ze skla jsem, okno nejsem,
v rámci jsem, obrázek nejsem,
malovati umím, malíř nejsem.

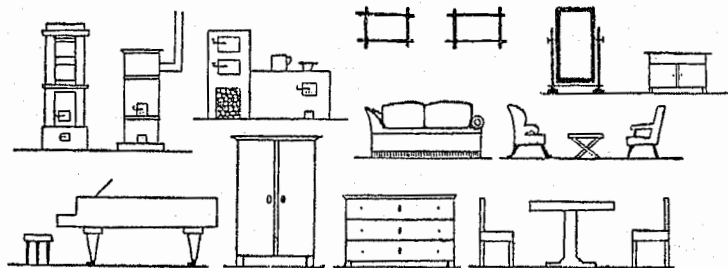
(Zrcadlo.)

Dle Lhotského Vyučování ve tř. elem.

Říkej.

Naše okenice je mezi okenicemi nejokenicovitější.

Nákresy o světlici

Rodina;

Děti mají otce a matku. Otec a matka jsou rodiče. Dítka jsou hoši (chlapci) nebo děvčata, syni nebo dcery. Rodiče a děti pospolu jsou rodina. Rodiče se o děti starají. Dávají jim všecko. Hodné dítě poslouchá rodičů. Čtvrté přikázání Boží praví: Cti otce svého i matku svou.

V rodině bývá také dědeček (stařeček) a babička (starěnka). Dítky jsou jejich vnukové nebo vnučky.

Některé děti mají také strýčka nebo tetičku.

Otec, matka, děti, dědeček, babička, strýček, tetička jsou spolu příbuzní.

V rodině bývá také služka (děvečka), jinde pacholek. To jsou služební. Služební poslouchají pánů svých.

Stařeček.

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš,
šedivou hlavičku
jako makovičku.

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš;
dobře ještě s námi,
dokud's mezi námi.

Tatíčku starý náš,
neopouštěj ty nás;
jak ty nás opustíš,
co tu bude po nás!

Tatíčku starý náš,
šedivou hlavu máš;
pokud tvoje hlava,
vždycky dobrá správa.

Erben.

Dědečkovi.

Staříčkový dědoušku náš,
šedivou hlavičku máš.
Jíni ti vyráží
na bradě, na tváři.
Pojď s námi, pojď k rybníčku,
ohřej se na sluníčku.

Fr. L. Colakovský.

Babička.

Když venku mrzne, padá sníh,
a soumrak se k nám vkrádá,
tu babička nám povídá
pohádky mileráda.

Celičký den se za nás jen
modlívá bez ustání,
aby nás Pán Bůh miloval
a dal nám požehnání.

Ta naše zlatá babička
je dobrá tak a milá:
kéž ještě mnoho, mnoho let
nám všechněm živa byla!

Bož. Studničková.

Pohádka o dvou děvčatech.

Byla jedna chudobná matka, a ta měla dvě dcery. Když vrostly, matka jim pravila: »Milé děti, vidíte, že vás uživiti nemohu; jděte do světa a hledejte si službu.« Starší hned poslechla; než mladší nechtěla a nechtěla z domu. Matka upekla bochník chleba na cestu, a starší děvče šlo. Ušlo hodný kus cesty a přišlo do lesa. Tu stál koník u tlustého stromu; byl k němu přivázan a nemohl se hnouti. Děvče honem jej odvázano. Koník vesele zařehal: »Děkuju ti, že's mě vysvobodila; až mne budeš potřebovat, jen zavolej.« Děvče šlo dále a přišlo k jabloni. Ta byla plná housenek a mušek. Děvče ji bez meškání očistilo. Radostně zachvěl se strom a pravil: »Děkuju ti, že's mě očistila; až mne budeš potřebovat, jen zavolej.« Zase šlo děvče dále, až přišlo ke studánce. Ta byla plna kamení a bláta. Děvče hned studánku vycidilo. Bystře odtékala čerstvá vodička a volala za děvčetem: »Až mne budeš potřebovat, jen zavolej.« Konečně děvče přišlo k osamělé chaloupce. Tu přebývala stařenka samojediná s malým psíkem. Když jí děvče řeklo, že si hledá službu, pravila: »Chceš-li, buď u mne za děvečku.« Děvče rádo zůstalo. Poslouchalo stařenky, dobře ji obsluhovalo a staralo se také o psíčka.

Tak minul rok. Tu stařenka děvčeti ukázala několik truhliček a pravila: »Že's mi tak dobře sloužila, vyber si jednu z těch truhliček a vrať se domů. Ale neotvírej truhličky až doma!« Děvče teď nevědělo, kterou truhličku si vybrati. Ale psíček poskakoval ustavičně kolem jedné truhličky, jako by chtěl říci: »Tuto si vezmi!« Děvče ho poslechlo a vybralo si tu truhličku.

Potom se rozloučila, vzala truhličku do plachty na záda a šla zase domů. Ale truhlička tížila ji za chvílku tak velice, že dále nemohla. Tu si vzpomněla na koníka a zvolala: »Koníčku, ty bys mi jistě pomohl nésti!« Sotva to řekla, přiběhl koník a pravil: »Nalož truhlu na mne, a sama si k ní vypešni. Já to unesu.« Děvče tak učinilo, a jeli. Po chvíli bylo jim však velmi horko, až se kůň potil. Tu si děvče vzpomnělo na studánku a pravilo: »Kéž tu byla má studánka, neb aspoň trochu stínu, bychom se občerstvili!« V tom bylo slyšení, jak neďáleko hrčí voda ze studánky. Děvče se ohlédlo, a vidí košatou jabloň plnou krásného ovoce a pod jabloní studánku. Tedy se napila, koníka napojila a

jablek na cestu natrhala. Potom jeli dále. Když už přijížděli domů, kohout vyletěl na střechu a zakokrhál: »Kokrhuhú! Naše dcera jede domů, veze zlata plnou truhlu!« Matka s mladší dcerkou hned vyběhly a otevíraly truhlu. A hle! byla opravdu plná zlata. Nyní bylo děvčeti dobře.

Když uslyšela mladší sestra, odkud ta truhlička je, chtěla také hned do služby. Matka ji tedy vypravila. Děvče šlo a uvidělo v lese koně uvázaného, ale nevšimlo si ho. Také přišlo k jabloni plné housenek a mušek, ale nechal je tak; studánce raději vymínulo. Když se ke stařence dostala, začala u ní sloužit; ale protože se jí nechtělo pracovat a poslouchat, neměla jí stařenka ráda. Psíčka pak děvče obsluhovat nechtělo, proto psík na ni jen vrčel.

Po roce stařenka řekla: »Když u mne již tak dlouho sloužíš, vezmi si truhličku, kterou chceš, a vrať se domů.« Děvče si vybralo největší truhlici, co tam byla, a šlo domů. Na cestě div nepadla, co truhla byla těžká; také bylo velmi horko, a slunce páliło tak, že děvče sotva dále mohlo. Když však přece už byla blízko, kohout vyletěl na střechu a zakokrhál: »Kokrhuhú! Naše dcera již jde domů, nese sobě prázdnou truhlu!« Matka honem vyběhla a pomohla dceři truhlu otevřít. Ale běda! ve truhle nebylo než kamení, a tak bylo neposlušné děvče potrestáno.

Podle národní pohádky.
(Slavia, seš. I.)

Nový rok.

Brzy po vánocích nastává nový rok. Nový rok začíná se ještě v zimě. Ale slunce již dříve vychází a později zapadá. Dne přibývá, noci ubývá. Slunce již počíná hřátí. Když slunce svítí, sníh taje. Čím dál, tím jest tepleji. Tak přichází po zimě zase teplo.

Na sklonku zimy.

Ještě se venku chumelí
mráz ještě v ruce zebe;
ale — dá Pán Bůh — za krátko
jarem se zamodrá nebe.

Ještě je ticho na poli
sadem i pustým lesem;
brzy však již se rozlehne
celý svět hlasným plesem.

Podle J. Geisslové.

Žádost jara.

Při vánoci dlouhé noci,
dlouho můžem spát;
není slyšet vlaštoviček,
jen vítr foukat.

Zafoukej, větříčku z Dunaje,
ať ta zima brzy roztaje,
ať se mohou zas ovečky
na občině pást.

Erben.

Kterak dne přibývá.

Na Boží narození
o slepičí pokročení;
na Nový rok
o zaječí skok;

na Tři krále
o krok dále;
na Hromnice
o hodinu více.

V lednu roste den,
ač maličko jen.

O mládětkách den se omlazuje.

Teplo a zima.

Až přijde březen,
za kamna vlezem;
až přijde duben,
ještě tam budem';
až přijde máj,
půjdeme v háj.

Jest-li o Hromnicích teplo,
spravuje medvěd boudu;
pak-li o Hromnicích zima,
trhá medvěd boudu.

Erben.

Krutá zima.

Zima si jedenkrát umínila, že vyhubí všechna zvířata i všechny lidi. Proto nastal mráz tak tuhý, že řeky a rybníky až do dna zamrzly; sněhu napadlo, že chalupy a domky zasypány byly; okna zamrzla tak, že kolik neděl ani neroztála. Ale přece nepodařilo se zimě, co chtěla. Někteří ptáčkové sice zahynuli hladem a mrazem, ale jiní poschovávali se do stodol a do stavení, a děti sypaly jim obilí, a tak nepomřeli. Ale ani ostatní zvířata nevyhynula. Pán Bůh dal jim hustý, teplý zimní kožich, a zajíci a srnci odhrabávali sněh a hledali pod ním trávu i obilí. K tomu jim myslivec do lesa přinášival seno. Tedy nevymřeli. A krávy, koně i ovce stály ve chlévě, a hospodář je krmil. Lidé pak udělali si kamna hliněná i železná a topili dřívím a uhlím. A čím více mrzlo, tím více přikládali. A ve sklepích i komorách měli naskládanou potravu, proto nemřeli hladem.

Tak zima poznala, že nezmůže tolik, by vyhubila zvířata a lidi, tedy popouštěla i polevovala; slunečko pak přemáhalo ji víc a více, až ji vypudilo pryč od nás.

Podle Jordana.

Čtvero časův ročních.

Jaro.

První jsem já z ročních dob,
jméno moje Vesna;
otevírám země hrob
a vše budím ze sna.

Se skřivánkem do polí
přilétám i lesů,
do pustého okolí
zpěv i kvítí nesu.

Luh i sad se zelená,
kde se krok můj staví,
a naděje zmořená
vzkříšení mnou slaví.

Léto.

Léto jsem já zářivé,
znak můj růže s klasem;
květy planou vábivé
slunce mého jasem.

Růží mou se zdobívá
chrám i oltář Páně,
a Pán nebes přebývá
v klasů mojich schráně.

Hlad a bídu konejší
ruka má tak ráda;
a lid za chléb vezdejší
díky Bohu vzdává.

Podzim.

Podzim lidé rádi mají,
vždyť jim nesu pod střechy
plody, jež mi v sadě zrají,
jablka i ořechy.

Také švestek zamodralých
dávám hojnou zásobu,
révě dávám hroznů zralých
sladkou, skvělou ozdobu.

Jak se perlí ve poháru
vínka mého zlatý mok!
Veselí jde z mého daru
po všem světě rok co rok.

Zima.

Zima jsem a panuji
ledem jen a mrazem,
ale za to přináším
největší dar na zem.

Přináším já Ježíška
i vánoční stromek,
plním blahou radostí
sebe chudší domek.

Řečte, co se vyrovná
mého daru kráse?
Roční doby, klaňte se
všeho světa Spáse!

Vlad. Štastný.

Čtvero přání.

Byla zima. Toník se vozil na sáňkách a jezdíval si na bruslích po zamrzlé řece. I příběhl domů všecek rozeřtá a pravil; »To je veselo v zimě! Přál bych si, aby pořád zima byla.«

Otec vyndal kalendář, ukázal synkovi na prázdný list a řekl: »Zapiš přání své sem.« Toník tak učinil.

Přišlo jaro. Toník běhal po trávníku, chytal motýle, trhal si kvítka. To se mu líbilo. Několikrát pravil: »Je to krása z jara! Kéž bylo neustále jaro!« Zase mu řekl otec, by si zapsal přání toto do kalendáře.

Po jaře nastalo léto. Toník chodil na jahody, koupával se, někdy nosíval žencům oběd na pole. »Přece není nad léto,« pravíval: »kéž léto nikdy nepřestalo!« Také toto přání kázal mu otec napsati do kalendáře.

Nastal podzim. V zahradě česali ovoce, na vinici sbírali víno, potom bylo posvícení. Toník si to líboval a zvolal opět: »Kéž je ustavičně podzim.«

Otec však otevřel kalendář, ukázal chlapci trojí přání, jež si již byl zapsal, a řekl: »Každého času dává nám Pán Bůh mnoho radostí a mnoho dobrého.«

Podle Jarého věku 1836.

Roční časy.

Co budeme z jara, dítky milé,
co budeme dělati?
Kvítečka si sázet,
hájem se procházet,
vesele si budem zpívati.

Co budeme v létě, dítky milé,
co budeme dělati?
Obilíčko žíti,
z klasů věnce víti,
jahody a třešně trhati.

Co budem' na podzim, dítky milé,
co budeme dělati?
Ovoce si sbírat,
na hody jezdivat,
z darů Božích se radovati.

Co budeme v zimě, dítky milé,
co budeme dělati?
U kamen se zhřívati,
u jesliček zpívat
a na saních se vozívati.

V. Novotný.

IV. Dodatek.

1. Jména předmětův.

Město. Vůz. Kovárna. Rybník. Led. Sníh. Sáňky. Cesta. Zajíc. Kůň. Havran. Vrabec. Kovář. Vozka. Děti atd.

2. Celek a jeho části.

Kůň má kopyta. Zajíc má uši. Havran má křídla. Vrabec má peří. Kovárna má výheň. Kostel má věž. Dům má střechu. Město má domy. Parník má komín. Most má sloupy.

3. Počet věcí.

Jeden rybník. Jedna kovárna. Jedno město. Dva koně. Dva zajíci. Dvě okna. Tři střechy. Čtyři děti (na ledě). Několik lidí. Mnoho domů. Málo stromů atd.

4. Činnosti.

Kovář kuje. Ženská zametá. Nádeníci sekají led. Děti se vozí a klouzají. Mužský nese stromek. Kůň táhne saně. Havran kráká. Ptáci štěbetají. Zajíček se schovává. Kouř se valí. Sníh padá. Voda mrzne. Led praská. Loď pluje. Parník kouří. Železnice jede. Lidé se procházejí atd.

5. Vlastnosti.

Sníh jest bílý. Led jest hladký. Brusle jsou úzké. Děti jsou veselé. Kovář jest pracovitý. Ptáci jsou hladoví. Kůň jest silný. Město jest veliké. Domy jsou pěkné. Stromy jsou holé. Voda jest zmrzlá. Most je krásný. Kopce jsou porostlé. Nábřeží je široké atd.

6. Místo, poloha.

V pravo stojí panák sněhový. Před panákem klečí chlapec. Vedle (u) panáka stojí děvče. Na levo jest kovárna. Prostřed jde cesta. V zadu jest město. Za městem vystupuje hora. Kouř stoupá vzhůru. Most vede přes řeku. Sloupy stojí na obou koncích mostu. Balon vznáší se vysoko atd.

7. Světlo, barva.

Den jest temný. Nebe jest zamračeno. Led jest průhledný. Oheň jest světlý. Led jest lesklý. Sníh jest bílý. Kouř jest černý. Zajíc je šedý. Dům jest hnědý. Poštovní saně jsou žluté atd.

8. Podoba, velikost.

Rybník je rovný. Cesta jest nerovná. Hůl jest přímá. Haluz jest křivá. Sněhová koule jest kulatá. Střechyl (rampouch) jest podlouhlý. Podkova jest ohnutá. Saně poštovní jsou velké. Sáňky pro děti jsou malé. Cesta je dlouhá. Kluziště je krátké. Rybník je široký. Kluziště jest úzké. Komín jest vyšší než továrna. Vrabec jest menší než havran atd.

9. Co slyšíme.

Havran kráká. Vrabec štěbetá. Kůň dupe. Sníh skřípe. Rolničky cinkají. Led praská. Poštovní vozka

troubí. Kovář kuje. Nádeníci sekají. Děti pokřikují. Vítr fičí atd.

10. Co čicháme, co chutnáme, co cítíme.

Kouř čpí. Pečinka voní. Petrolej páchne. Cukr je sladký. Ocet jest kyselý. Ořechy jsou chutné. Vzduch jest studený. Sníh jest měkký. Led je tvrdý. Led jest hladký. Led studí. Oheň hřeje. Vítr profukuje atd.

11. Klid a pohyb.

Domy stojí. Led na rybníku leží. Sníh pokrývá střechy. Zajíček sedí. Střechýl (rampouch) visí. Vůz jede. Kolo se otáčí. Lidé se klouzají. Děti se vozí. Sněhová koule se valí. Sníh padá. Kouř stoupá. Ptáci letí atd.

12. Příčina, účinek.

Proč přiletují ptáci zimního času k obydlím lidským? Proč nenalezají na poli potravu? Proč mrzne voda? Proč jsou v zimě dny krátké a noci dlouhé? Nač oblékáme v zimě teplé šaty? Nač je potřeba ledu? K čemu dáváme koni podkovy? Nač jsou železné dráhy? Čím prospívá řeka městu? Čím to je, že loď po řece pluje?

ÚK VŠP HK

100000075671